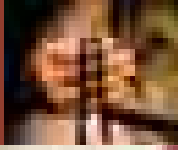

Fıkah

Abdullah KAHRAMAN*

HASTA NAMAZI

Tslâm kolaylık dinidir. Hatta kolaylık İslâm'da bir prensiptir. Yüce Allah, dünya ve âhiret saâdeti için yükümlü kıldığı emir ve yasaklarını sağlık problemi yaşayanlar hakkında ya tamamen iptal eder veya hafifletir. Konuyla ilgili bazı âyetler şöyledir: *“İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır”*¹, *“Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden Ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kazâ etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlayanız; size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir”*². Bu iki âyet, kolaylık ilkesinin hem ibâdetler alanında hem de insanlar arası ilişkilerde (muâmelâtta) geçerli olduğunu göstermektedir.

Hasta namazını kimler kılar ve hastalığın ölçüsü nedir?

Namaz, İslâm'ın temelini oluşturan sistematik ibâdetlerin başında gelmektedir. Allah'a kulluğun ve nefis eğitiminin en mükemmel şeklini ifade eden namaz aynı zamanda Kur'an'da en fazla vurgulanan ibâdetlerdir. Namazla mükellef olanlardan istenen, şartlarına, rükunlarına ve âdâbına riâyet ederek ta'dîl-i erkânâ uygun namaz kılmaktır. Ta'dîl-i erkân, namazın rükunlarından her birini hakkını vererek yerine getirmektir. Ancak bu rükunları yerine getirme gücüne sahip olanlar için geçerlidir. Herhangi bir hastalık dolayısıyla rükunları istenen ölçüde yerine getiremeyen mükelleflerden ise, güçleri ne kadarına yetiyorsa namazlarını o şekilde ifa etmeleri talep edilmektedir. İşte bir sıhhat bozukluğu sebebiyle namazını

nı istenen şekil şartlarını yerine getiremeyecekler hakkında İslâm kolaylaştırıcı hükümler getirmiş ve bu gibi kimseler hakkında “hasta namazı” hükümlerinin uygulanacağını bildirmiştir. Bu hükümlerden istifade edebilecek kişi ve hastalığın ölçüsü şudur: Namazını ayakta kılması, rükûa ve secdeye normal varması durumunda hastalığı artacak ve şiddetli ızdırıp ve acı duyacak kimseler, fıkha göre hasta sayılır ve hasta namazı hükümlerinden istifade edebilirler. Bu hastalık, şiddetli baş ağrısı, baş dönmesi, yüksek tansiyon, takatsizlik şeklinde olabilir.

Hastalar namazlarını nasıl kılarlar?

Her hasta namazını gücü ne kadarına yetiyorsa o kadar kılar. Meselâ, ayakta durmaya gücü yetmeyen veya ayakta durması hastalığının uzamasına veya artmasına sebep olacağı doktor teşhisiyle veya kendi tecrübesiyle anlaşılan bir hasta, namazını oturarak kılar. Oturmaya da gücü yetmeyen, gücüne göre ya yan yatarak veya sırt üstü yatarak namazını rükû ve secde yerine başıyla işaret yapmak suretiyle (imâ ile) kılar. Sırt üstü yatarak namazı imâ ile kılmak yan üstü yatarak imâ ile kılmaktan daha fazîletli bulunmuştur. Çünkü bu durumdaki kişinin yüzünü kibleye çevirme imkânı daha çoktur. Sırt üstü namaz kılan hastalar ayaklarını da kibleye karşı uzatırlar. Rahatsızlığı sebebiyle secdeye tam olarak eğilemeyen ve oturarak namaz kılanların önlerine herhangi bir şey, masa, sandalye, yastık koymalarına gerek yoktur ve bu uygun da değildir. Sadece rükûyu başını biraz eğerek, secdeyi ise başını biraz daha eğmek suretiyle namazlarını kılmaları yeterlidir. Bunun dışındaki hareketler hem zorlamadır, hem de sünnette yeri olmayan davranışlardır. Hastalar ve özellikle oturarak namaz kılmak durumunda kalanlar için fikhın getirdiği ölçü: *“Nasıl rahat edebiliyorlarsa namazlarını o şekilde kılarlar.”* tarzındadır³. Çünkü namazdan huzur almak ve huşû derecesini yakalamak için kişinin beden ve rûhen rahat olması şarttır.

Buna göre kişi sandalyeye de oturur, yere de oturabilir. Nitekim bu kolaylığa delil gösterilen hadiste Resûl-i Ekrem'in hastanın kolayına gelecek tarzı ölçü aldığı görülmektedir. Basur hastalığı sebebiyle namaz kılmakta zorlandığını söyleyen bir sahâbîsine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Namazını ayakta kıl, eğer buna gücün yetmezse oturarak, yine gücün yetmezse yaslanarak kıl, eğer buna da güç yetiremezsen sırt üstü kıl. Zira Allah kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemez"*⁴.

Başı ile de îmâ yaparak namaz kılmaya güç yetiremeyecek kadar hasta olanların namazı konusunda İslâm fıkıh âlimleri farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ebû Hanîfe'nin ictihâdına göre bu duruma düşen hastalar namazlarını tehir ederler. Gözleri, kalpleri veya kaşlarıyla îmâ yaparak namaz kılmazlar. Îmâ dahi yapamayacak derecede hasta olup da bundan dolayı tehir edilen namazlar bir gün ve bir geceyi geçerse artık bunların kazâsı da gerekmez. Çünkü artık bu mükellefin gücünü aşan bir durumdur. Ebû Yusuf'a göre, göz ve kaşla, İmam Züfer ve İmam Şâfi'ye göre

ise bunlar yanında kalple de îmâ yapılarak namaz kılınabilir.

Hastalar sadece namaz kılma esnasında değil, abdest alma konusunda da bazı zorluklar yaşamaktadırlar. Şayet kendilerine abdest konusunda yardım edecek kimse yoksa abdest almaktan âciz kalmış olurlar. Bundan dolayı abdest konusunda bedel ve alternatif hüküm olan teyemmüme başvurarak namazlarını kılabilirler. Teyemmüm için de teyemmüm edilebilecek toprak ve toprak cinsi bütün maddelerden istifade edebilirler. Buna duvardaki badana ve yanlarında bulunduracakları bir tuğla veya kiremit parçası da dâhildir.

Hastalara, namazın şartlarından sayılan necâsetten tahâret şartı konusunda da bazı kolaylıklar tanınmıştır. Meselâ, elbisesi devamlı kirlenen ve değiştirme imkânı bulunmayan, değiştirse bile kısa bir süre sonra tekrar kirlenen hastalar ile değiştirmesi ciddi meşakatlere sebep olan hastalar namazlarını o elbiseler ile veya böylesine kirli bir yatak içinde sırt üstü yatarak îmâ ile kılabilirler. Çünkü bu durum onlar için meşrû bir mazeret teşkil etmektedir.

Hastaların namazına dair bu hükümler büyük ölçüde sünnete ve ilgili hadislerin yorumuna dayanmaktadır. Buradan çıkarılacak iki önemli mesaj vardır: Bunlardan birisi, hastalık insanın Rabbiyle bağımlı kesmesini, ona küsmesini ve kahretmesini gerektirmez. Müslüman hasta iken de Rabbiyle bağımlı devam ettirir, sorumluluğunu gücü nisbetinde yerine getirir. Akli başında olan Müslüman için namazı terk etmek konusunda tek geçerli mazeret ölümdür. Bundan başka hemen hemen bir mazeret yoktur. Hasta namazında olduğu gibi, kolaylık İslâm'ın temel prensiplerindedir; ikinci mesaj ise şudur: Allah her kulu kendi özel şartlarına ve gücüne göre sorumlu tutmaktadır.

Dipnot

* Prof. Dr.

1 99/Talâk, 7.

2 2/Bakara, 185.

3 Bk. Damad, *Mecmeu'l-enhür fi şerhi mülteka'l-ebhur*.

4 Buhârî, "Taksir", 19; Ebû Davud, "Salât", 175.